

offenses are defined and characterized, the latest scientific sources and judicial practice are researched and proposals to improve the legal regulation of judicial proceedings in cases on administrative offenses are developed.

Keywords: court proceedings, cases on administrative offenses, legal regulation, problematic aspects.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 7 грудня 1984 року, № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
2. Пайда Ю. Ю. Деякі аспекти правового регулювання провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 1. С. 209–220.
3. Хомутиянський В. В. Актуальні питання правового регулювання провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Правова провіта*. 2018. № 3. URL: http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/3_2018/12.pdf (дата звернення: 22.03.2023).
4. Постанова Вінницького апеляційного суду, № 135/3/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109420084> (дата звернення: 23.03.2023).
5. Постанова Оріхівського районного суду Запорізької області, № 323/2853/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102074141> (дата звернення: 25.03.2023).
6. Постанова Голосіївського районного суду м. Києва, № 752/6617/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95857795> (дата звернення: 25.03.2023).
7. Горкава В. В. Напрями вдосконалення норм Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері дорожнього руху. *Traektoriâ Nauki = Path of Science. Section «Law»*. 2020. Vol. 6. No 2. С. 3001–3012.
8. Драч Д. Л. Прокурорський погляд: український та європейський досвід. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 5. С. 132–136.
9. Постанова Веселинівського районного суду Миколаївської області, № 472/223/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109739606> (дата звернення: 27.03.2023).
10. Грابعук О. В. Чи є необхідною участь прокурора при провадженні у справах про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 130 КУпАП. 2018. URL: <http://www.advokat-zt.com/prokuror-po-st-130-kupap.html> (дата звернення: 27.03.2023).

УДК: 342.9:316.422](477+4-6ЄС)

АДМІНІСТРАТИВНІ РЕФОРМИ КРАЇН-КАНДИДАТІВ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Т. Р. Пазевич, А. Є. Краковська

Анотація. У статті досліджено адміністративні реформи, проведені деякими країнами-кандидатами до Європейського Союзу, розглянуто правове регулювання публічної / державної служби в Литві та Польщі, проаналізовано документи Європейського Союзу, які містять рекомендації та вимоги щодо змін правових інститутів для країн. Описується процес вступу країн до Європейського Союзу, аналізується теперішній стан України як країни-кандидата до ЄС у розрізі адміністративних змін. Надано рекомендації щодо впровадження адміністративних реформ з урахуванням досвіду Польщі та Литви.

Ключові слова: Європейський Союз, адміністративні реформи, децентралізація, публічна / державна служба, публічний / державний службовець.

Вступ. Із повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України знову гостро постала необхідність вступу до Європейського Союзу з метою економічної інтеграції та поліпшення стану багатьох правових і неправових інститутів в Україні. І хоча пріоритет до членства в ЄС було поставлено ще в далекому 2005 році, тільки у 2017 році набула юридичної чинності Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а 23 червня 2022 року на саміті Європейського Союзу Україна здобула статус кандидата на вступ до ЄС. Отже, тепер набуло актуальності питання щодо процесів, які має запровадити держава на цьому етапі для ефективної та швидкої євроінтеграції. Варто зазначити, що будь-які реформування завжди починаються зі змін у виконавчій гілці влади, оскільки щоб процес був ефективним, насамперед потрібно якнайкраще налагодити систему комунікацій між органами виконавчої влади, їх структурними елементами та громадянами, та правильно налаштувати професійний інтерес публічних службовців. Тому держави-кандидати переважно починають із адміністративних реформ. Через це слід дослідити, як відбувався цей процес в інших країнах-

кандидатах до ЄС, на чому вони ставили акценти, порівняти його з процесами, які вже запустились у нас, і за необхідності розглянути питання щодо запозичення позитивного досвіду. Питання адаптації українського законодавства до законодавства ЄС відображені у роботах вчених, як-от: К. Смирнова, Г. Друзенко, С. Костюк, В. Головата, Т. Пахомова, деякі питання щодо наближення правового статусу державного службовця та особливості розвитку державної служби в Україні та ЄС, види моделей публічної служби у країнах-членах ЄС, польська та українська моделі децентралізації та інші питання були розглянуті М. Пипяк, М. Микієвич та С. Сенік, Л. Гудзь, С. Спридис. Однак залишилися питання, які потребують розгляду та узагальнення з урахуванням сьогодення.

Основний розділ. Щоб стати повноцінним членом Європейського Союзу, потрібно пройти багато складних етапів, і для початку варто звернути увагу на цінності, дотримання яких вимагає альянс. Так, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [1] (далі – Конвенція) можна вважати основним документом, який згадується в багатьох угодах між ЄС та іншими державами. Вона ратифікована Україною ще в 1997 році, але й до цього часу з'являється багато вимог на додаток до неї. У 2018 році Радою Європи була прийнята Копенгагенська Декларація, звернена до держав-членів Конвенції з різноманітними рекомендаціями. У пункті 16 цього документа сформульовано заклик посилювати впровадження Конвенції на національному рівні, а саме надати пріоритет професійній підготовці суддів, прокурорів та державних службовців [2]. Ця рекомендація розроблена для того, щоб посилити ефективність захисту прав людей шляхом підвищення компетентності і виховання високих моральних цінностей у публічних службовців. Отже, можна свідчити, що для Європейського Союзу важливий стан публічної служби та державних послуг у країни-кандидата.

Не можна оминати також документ, який і до сьогодні є провідником кандидатів до ЄС. Це «Копенгагенські критерії», прийняті в 1993 році, один із трьох документів, що належить до European Union Membership criteria, в якій детально описані загальні критерії, яким мають відповідати країни, що бажають вступити в Європейський Союз. Варто зазначити, що під час процедури приєднання з країнами-кандидатами відбувається регулярний моніторинг дотримання цих критеріїв, і за його результатами виносяться рішення. Звертаючись до European council in Copenhagen – 21–22 June 1993 – conclusions of the Presidency, а саме до пункту 15 вступу, зазначимо, що Європейська Рада закликає всіх забезпечити, щоб принципи субсидіарності та відкритості були міцно закріплені в усіх сферах діяльності громади та повністю дотримувалися в повсякденній діяльності інституцій. Також вони додають, що відтепер Комісія вносить пропозиції тільки тоді, коли вони відповідають принципу субсидіарності [3]. Оскільки йдеться про громади, в цьому контексті принцип субсидіарності варто сприймати як принцип, згідно з яким завдання повинні вирішуватись на найнижчому, віддаленому від центру рівня, на якому їх вирішення можливе. Цей принцип подібний до децентралізації, і став одним із провідних у ЄС. Він впливає з того, що джерелом політичної влади є народ. Він створений для ефективнішої взаємодії між державою та суспільством, його суть полягає в тому, що місцева влада має вирішувати свої проблеми власноруч, а державна влада має відігравати в цьому субсидіарну (допоміжну) роль. Тобто ми повертаємося фактично до питання децентралізації та делегування повноважень між виконавчою та місцевою владою. Отже, країна-кандидат ЄС має дотримуватися цього принципу, проводити адміністративно-територіальні реформи, та забезпечити дієвий розподіл повноважень.

Також, звісно, потрібно згадати основний документ, який на цей час визначає вимоги Європейського Союзу до нас – Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони. У ній, окрім регулювання спеціальних питань, імплементація яких впливає на процес інтеграції, є й загальні зобов'язання, як-от впровадження політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ і адаптація законодавства до аспис ЄС, за прогресом чого здійснює контроль Рада асоціації [4]. Звісно, варто розуміти, що під «адаптацією законодавства» йдеться не просто про внесення змін до положень у статті законів, а й докорінна перебудова і вдосконалення деяких правових інститутів.

Переважна частина країн Європейського Союзу мають кар'єрну модель публічної служби, для якої характерним є просування публічних службовців по службі за вислугою років, спеціальні вимоги щодо їх освіти, робота протягом життя, визначений дохід, але й багато країн зі змішаною системою [5, с. 111; 6, с. 87].

Для того, щоб краще зрозуміти, про які зміни йдеться, варто поглянути на досвід минулих країн-кандидатів до ЄС, а саме на їх адміністративні реформи та реформи в інституті державної служби. Отже, для початку варто зазначити, що серед моделей публічної служби для України притаманна саме змішана модель, яка включає в себе і кар'єрну, і посадову систему. Тому варто звернути увагу на Польщу, яка має таку саму модель.

Окрім того, що Польща розділяє з нами одну модель публічної служби, вона є територіально близькою і подібна з Україною в деяких законах, тому варто поглянути на її досвід держави-кандидата в Європейській Союз.

Коли для Польщі в 90-х роках постала необхідність вступу до Європейського Союзу, вони почали з реформ, які забезпечували підвищення ефективності діяльності державних органів та зрозумілість для громадськості, а також впровадження європейських принципів: відкритість, прозорість, підвітність, тощо [7, с. 246]. Із самого початку приймається закон про територіальне самоуправління, який розпочинає процес децентралізації, а вже за декілька років постає нова Конституція, яка закріплює за собою демократичну модель самоврядування на принципах децентралізації та корпоративізму [8, с. 92]. Уже до кінця 1990 року у Польщі постали два типи територіальної адміністрації: воєводства, що відповідали за реалізацію завдань центральної влади і відігравали роль централізації, та гміни, що відповідали за місцеве самоврядування та відігравали роль децентралізації [9, с. 95]. Три рівні незалежного самоврядування мають чіткий поділ повноважень та окремий бюджет, можливість здійснювати управління, розпоряджатися власними ресурсами та займатися розвитком території, проте й повної автономії немає: представники від державної влади здійснюють контроль за діяльністю місцевої влади щодо чинного законодавства [10, с. 70]. Після впровадження децентралізації почалися зміни задля забезпечення зв'язку між державою і суспільством. Так, було створено програму «Приязна адміністрація», під час якої надавалась інформація щодо найважливіших процедур адміністративних органів, послуг, документів, поширювалися наміри адміністрацій, проводилися конкурси для вдосконалення надання послуг, організація конференцій, а також оцінювалися дії адміністрації щодо надання послуг [7, с. 247]. Усе це проводилося з метою прозорості та підвищення ефективності службовців. Задля реформування державної служби було введено механізм тристоронньої комісії та створено гарантії належної поведінки державних службовців. До цього списку варто додати й Закон «Про державну службу», що набув чинності 30 червня 1999 року і регулював порядок щодо інформування про вакансії, дати кваліфікаційних іспитів, положення про оголошення конкурсів на вільні керівні посади. Що цікаво, Закон України «Про державну службу» фактично бере польський закон за основу, оскільки реформа державної служби Польщі була прикладом для України. У нас є багато схожих процедур, інститут місцевого самоврядування, трирівневий адміністративно-територіальний устрій, поєднання централізації та децентралізації тощо [8, с. 93], проте, на жаль, в українській системі все ще є багато проблем. Наприклад, впровадження децентралізації влади: повноваження між державним рівнем (державні адміністрації) та місцевим рівнем (місцеві ради) все ще не розмежовані в належний спосіб і викликають багато конфліктів. У нас немає розмежування понять «публічний службовець» та «державний службовець» на законодавчому рівні (у Кодексі адміністративного судочинства України [11] вживається загальне поняття «публічна служба» і немає визначення поняття «публічний службовець», а в законі «Про державну службу» [12] є визначення понять «державна служба» та «державний службовець»), що викликає багато запитань у науковців. Наприклад, у Польщі сам корпус державних службовців підпадає під Закон «Про державну службу», а для службовців державних установ використовують поняття «публічна служба», до нього включені всі управлінські посади. Якщо говорити про державних службовців, порядок зайняття посади такий самий, як у нас: кар'єрна модель. Проте для публічних службовців застосовується вже посадова система: кандидата спочатку призначають на посаду на тимчасову контрактну основу у три роки, потім він проходить

шість місяців стажування, початкову професійну підготовку, здає іспит та отримує контракт на роботу на невизначений термін [9, с. 97]. Також пропонується необхідна підготовка для керівних управлінських посад на службі, а Національна школа публічного адміністрування займається постійним підвищенням кваліфікації осіб, що працюють в органах публічної адміністрації. Це забезпечує ефективну та належну професійну підготовку службовців на всіх рівнях. Останні зміни в Україні – можливість укладання контракту про проходження державної служби та реорганізація Національної академії державного управління при Президентові України, що здійснює науково-методичне забезпечення діяльності системи підготовки, перепідготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації державних службовців, говорять про те, що в нас дедалі більше з'являється посадова модель публічної служби. Оскільки досвід Польщі в цьому дав позитивні результати, за умов правильного підходу це також принесе нам багато користі та дасть змогу приблизитися до ідеалів Європейського Союзу щодо професійної підготовки державних службовців. Швидкість впровадження реформ Польщі однозначно має стати прикладом для України, оскільки нам варто владнати та вдосконалити свої запущені процеси.

Також слід розглянути процес адміністративного реформування на прикладі Литви. Окрім територіальної близькості, так само, як і Україна, Литва відновлювала свою незалежність після розпаду СРСР та починала розвивати власну ринкову економіку. Якщо говорити про систему державної служби, то вона також має змішану модель [5, с. 112; 6, с. 89]. Заяву на вступ до Європейського Союзу Литва подала 1995 року, і хоча на початку ця можливість здавалася дуже далекою, активне реформування якнайшвидше наближало країну до потрібних критеріїв Європейського Союзу, і вже у 2004 році Литва змогла приєднатися до ЄС. На початку 90-х основним завданням було відновлення незалежності та створення Конституції в 1992 році, яка вже закріплювала за собою можливість для місцевого самоврядування діяти вільно і незалежно в межах законодавства. Конституція також надала можливість органам місцевого самоврядування складати і затверджувати власний бюджет, систему доходів та податків. Була введена й позитивна судова система: органи місцевого самоврядування могли звертатися в суди Литви з метою захисту своїх прав, і навпаки – особи, чії права були порушені цими органами. Уже за два роки Литвою був прийнятий Закон «Про місцеве самоврядування», яке розширювало положення Конституції. Водночас прийняли Закон «Про адміністративно-територіальні одиниці та їх межі» з метою децентралізації та дотримання принципу субсидіарності. Так, територія поділилася на 10 повітів, до складу яких входило 60 муніципалітетів. Повіти були вищим адміністративно-територіальним рівнем, і управління над ними покладалося на плечі центрального уряду, а саме державним службовцям, які призначалися центральним урядом на чотири роки. На рівні повітів, окрім функцій державного управління, була й реалізація загальнонаціональної регіональної політики, яка провадилася з метою усунення соціально-економічних відмінностей між регіонами. Для цього була створена Рада з регіонального розвитку у кожному повіті. До її складу входили мери та депутати з муніципалітетів, і особа, призначена від уряду. Це забезпечувало якісну взаємодію державного рівня з місцевим і створювало якісне місцеве самоврядування. Отже, відбулося делегування повноважень, функція контролю державною владою та децентралізація. Якщо говорити про повноваження, то місцевому самоврядуванню було залишено формування бюджету, встановлення зборів, створення публічних установ, надання соціальних послуг тощо. До делегованих повноважень відійшли ведення реєстру, виплати компенсації населенню, здійснення заходів щодо зайнятості населення та ринку праці, соціальні виплати, реєстрація актів цивільного стану тощо. Можна сказати, що більша частина повноважень із надання послуг таки відійшла саме органам місцевого самоврядування. Функції публічного адміністрування виконують рада самоврядування, мер, виконавчі органи та деякі державні службовці, яким надане таке право, публічні послуги надають постачальники послуг, засновані органами місцевого самоврядування. Адміністративний контроль здійснюють призначені урядом посадові особи, чії повноваження регулюються Законом «Про адміністративний нагляд за муніципалітетами» від 1998 року. Такі особи слідкують за законністю прийнятих рішень у муніципалітеті та виконанням рішень уряду. У разі виникнення проблем вони направляють рекомендації до суду, а для прозорості звітують перед Асоціацією органів місцевого самоврядування [13, с. 200].

І хоча в системі децентралізації Литви час від часу з'являються проблеми, вона наближена до Європейської хартії місцевого самоврядування. Незважаючи на те, що муніципальний рівень є досить самостійним, державний рівень виконує для них саме субсидіарну (допоміжну) роль, що є важливим для Європейського Союзу.

Модель публічної служби в Литві є досить цікавою. Прийнятий у 2002 році Закон про публічну службу визначає п'ять рівнів державних службовців: державні службовці кар'єри, статутні державні службовці, державні службовці політичної довіри, керівники установ та замісні державні службовці. Також посади державних службовців поділяються на три рівні: А, В, С – чим вищий рівень, тим більший ступінь освіти потрібний для заміщення на таку посаду. Прийняття на посаду відбувається шляхом конкурсу на основі тесту та інтерв'ю. Таке розділення державних службовців із докладними умовами праці кожного рівня дає змогу виділити особливості праці, окрему відповідальність, спеціалізацію тощо, що покращує оперування кожним елементом.

Україні варто звернути увагу на подібну можливість реформування державної служби, а також на якісну систему децентралізації Литви, де місцеве самоврядування є дійсно самостійним, як і вимагають критерії ЄС.

І хоча за допомогою SIGMA, що надає допомогу у підготовці країн-кандидатів до вступу у ЄС, ще у 2014 році була прийнята Стратегія реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року (яка вже втратила чинність), залишилося ще багато питань, які потребують удосконалення, тому й на період до 2025 року в нас є Стратегія реформування державного управління. Відповідно до цієї Стратегії належне врядування є одним із основних факторів конкурентоспроможності держави, розвитку її економіки, передумовою євроінтеграції; зазначено, що необхідно створити професійну, ефективну, результативну систему центральних органів виконавчої влади, покращити якість надання адміністративних послуг та забезпечення законності; формування системи професійної та політично нейтральної публічної служби, яка орієнтована на захист інтересів громадян тощо. У цій Стратегії визначена потреба у прийнятті закону про адміністративну процедуру (який на теперішній момент уже прийнятий і у грудні 2023 року набуває чинності), наголошено на доступності та розвитку центрів надання адміністративних послуг, проведенні навчання публічних / державних службовців, забезпеченні децентралізації повноважень щодо надання адміністративних послуг шляхом делегування їх органам місцевого самоврядування, та інших вимогах, які наближать нас до критеріїв ЄС [14].

Висновки. Отже, документи Європейського Союзу чітко дають зрозуміти вимоги до країн-кандидатів. До них належать професійне навчання публічних / державних службовців, децентралізація, доступність адміністративних послуг, субсидіарність щодо громад, ефективна взаємодія державної влади з громадянами тощо. На прикладах інших країн можна побачити, що вони спираються насамперед на адміністративно-територіальні реформи. Це зміни в територіальному устрої, прийняття нормативно-правових актів про місцеве самоврядування, які закріплюють принципи самостійності громад: самостійність бюджетів, проведення соціально-культурних заходів на визначеній території, встановлення місцевих зборів і навіть надання публічних послуг. Також важливий і принцип поєднання централізації та децентралізації шляхом дієвого адміністративного контролю. Якісне розмежування, в якому державна влада має виконувати допоміжну функцію для місцевого самоврядування, але без втручання, а також дієве делегування повноважень між державним і місцевим рівнем. Говорячи про публічну службу, на межі вступу до ЄС і Польща, і Литва насамперед чітко визначали й розмежували види публічної / державної служби та повноваження кожного рівня службовців, впровадили різні заходи для покращення обізнаності про адміністративні послуги у громадськості.

Наразі в Україні нас чекає ще багато змін. По-перше, закінчити децентралізацію і приборкати проблеми, які виникають зараз між державним і місцевим рівнем у контексті делегованих повноважень, по-друге, визначити та розмежувати поняття «публічний» і «державний» службовець та провести реформи щодо покращення якості професійної підготовки публічних службовців. Покращити рівень обізнаності щодо адміністративних послуг у громадськості, зробити цю сферу більш відкритою та доступною, забезпечити принцип прозорості у багатьох

адміністративних структурах, делегувати повноваження щодо надання адміністративних послуг органам місцевого самоврядування тощо.

Отже, Україні варто звернути увагу на позитивні заходи, які впроваджували інші країни, і завдяки яким вони змогли наблизитися до критеріїв Європейського Союзу, з метою використання їх за аналогією, але з урахуванням особливостей України.

Abstract. The article examines the administrative reforms carried out by some EU candidate countries, considers the legal regulation of public/civil service in Lithuania and Poland, analyzes the EU documents containing recommendations and requirements for changes in legal institutions for countries. The article describes the process of accession to the European Union and analyzes the current state of Ukraine as an EU candidate country in terms of administrative changes. Recommendations for the implementation of administrative reforms are provided, taking into account the experience of Poland and Lithuania.

Keywords: European Union, administrative reforms, decentralization, public / civil service, public / civil servant.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Copenhagen Declaration 13.04.2018 р. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Copenhagen_Declaration_ENG.pdf (дата звернення: 01.03.2023).
3. European council in copenhagen – 21–22 june 1993 – conclusions of the presidency. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_93_3_3 (дата звернення 01.03.2023).
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014 р., ратифікована Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 01.03.2023).
5. Пипяк М. І. Наближення правового статусу державного службовця в Україні до стандартів Європейського Союзу. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 57. С. 109–116. URL: <http://repository.vsa.u.gov/getfile.php/18975.pdf>
6. Краковська А. Є., Пазевич Т. Р. Види моделей публічної служби. *Права людей в період збройних конфліктів. Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 25-річчю Національного університету «Одеська юридична академія»*, 18 листопада 2022 року, м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 665 с. С. 85–92.
7. Микієвич М., Сенік С. Особливості розвитку державної служби в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правова характеристика. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2019. № 46. С. 241–251. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
8. Гудзь Л. В. Польська та українська моделі децентралізації: порівняльний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2020. № 29. С. 91–96. URL: <https://periodicals.kazazin.ua/law/issue/view/992>
9. Сприндіс С. І. Організація місцевого самоврядування у країнах ЄС з огляду на досвід Франції та Польщі. *Трудове право, право соціального забезпечення*. 2020. № 6. С. 91–100. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/6_2020/16.pdf
10. Магновський І. Й. Зарубіжний досвід децентралізації публічної влади: теоретико-правовий аспект. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2021. № 4(96). С. 68–77. URL: <http://dpspace.oduvs.edu.ua>
11. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України № 2747-IV від 06.07.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
12. Про державну службу: Закон України № 889-VIII від 10.12.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
13. Петришин О. Розвиток місцевого самоврядування в Литовській республіці в посткоупаційний період: досвід для України. *Юридичний вісник. Серія «Україна і світ»*. 2020. № 2. С. 195–206. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/issue/view/48>
14. Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки: Розпорядження КМ України від 21 липня 2021 р. № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 02.03.2023).